

„A szerződésben meghatározott mérés szerint ...”⁶

A közvilágítás minőségének mérése a 19. századi Magyarországon

Fábián Borbála

történész, Délvidék Kutató Központ

fabianborbal@yahoo.com

A közvilágítás minősége a világító anyagok és eszközök fejlődésével együtt változott. Időközben az elvárás is, hogy mit tekintettek jó világításnak és mivel mérték, hogy meg van ez a jó világítás. Székely Károly ciszterci szaktanár írta a gázvilágításról szóló tanulmányában, hogy „a világítás nem anyag, a világítás tünemény”. Objektíven a világító anyag mennyiségét tudjuk mérni: a gyertyát kilogrammal, a petróleumot literrel, a légszeszt gázórával. Az olaj, kőolaj utcai világítás esetében a felhasznált olaj mennyiségét csak abban az esetben mérték, ha a közvilágítás „házi kezelésben” történt.

A 19. század első felében a közvilágítás minőségének mérése legtöbbször csak szemmel történt. A világító lámpa lángjának nagyságát nem mérték mérőműszerrel. Sokszor csak azt jegyezték fel, ha nem világított egy lámpa. A közvilágítási hálózat létrejötte, az hogy az utcai lámpákat vezetékek kötötték össze azt is jelentette, hogy a lámpák fényerejét már összességében és átlagban mérték.

A 19. század közepén az ásványolaj-világítás megjelenése azt is jelentette, hogy a világítóanyagot is elkezdtek vizsgálni. Ennek vizsgálatára szakértőket kértek fel, akik legtöbbször a helyi gyógyszerészek voltak. A légszesz- vagy villanyvilágítás estében azok a középiskolai tanárok mérték a közvilágítás minőségét, akiknek volt szakismeretük és az iskolában laboratórium a vizsgálatok elvégzésére. Budapest esetében is így történt az 1867-1900 közötti időszakban.

A közvilágítás az időméréssel is összekapcsolódott, mivel a közvilágítás árát a világítási naptár alapján mérték. A gáz- és villanyvilágítás esetében is így volt, mert csak kevés nagyfogyasztású utcai lámpán volt külön mérőóra. A világítási naptárak összeállítása a városi mérnökök feladata volt.

Előadásomban a tudományos vizsgálatok, mérések mellett a közvilágítás mindennapi méréseit is szeretném bemutatni, valamint arra a kérdésre válaszolni, hogy mi számított jó világításnak a 19. században és ezt hogyan mérték, ha mérték ...

⁶ Fővárosi Közmunkák Tanácsának hivatalos jelentése 1905. évi működéséről. Budapest, 1906. 59.